

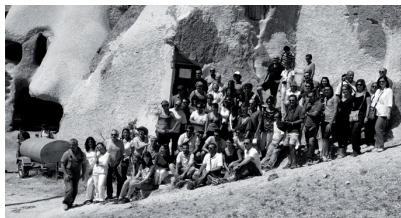

La chiesa dei Quaranta Martiri a Şahinefendi
dopo il restauro

Şahinefendi'deki Kırk Şehitler Kilisesi Restorasyondan sonra
2007-2013

Ogni anno si assiste all'aprirsi di nuovi fronti di ricerca e all'avanzare di nuovi progetti; ogni anno più di trenta persone tra storici dell'arte, archeologi, architetti, geologi, chimici, restauratori, fotografi, speleologi, e talora alpinisti, lavorano fianco a fianco, in un dialogo costante che dà vita ogni giorno ad un laboratorio alacre e interdisciplinare

Her yıl yeni araştırma ufuklarının açılmasına, yeni projelerin gelişimine tanık oluyoruz; her yıl, otuzdan fazla sanat tarihçiler, arkeologlar, mimarlar, jeologlar, kimyagerler ve restoratörlerden, fotoğrafçılardan, speologlardan ve bazende dağcılardan oluşan bir grup, disiplinler arası, verimli bir laboratuvarı oluşturan diyalog içinde omuz omuza çalışıyorlar

Direttore del progetto di ricerca e del restauro - *Araştırma ve restorasyon projesi başkanı*
MARIA ANDALORO

Direttore del Museo Archeologico di Nevşehir - *Nevşehir Arkeoloji Müzesi Müdürü*
MURAT GÜLYAZ

Opuscolo a cura di - *Broşürde emeği geçenler*
MARIA ANDALORO, PAOLA POGLIANI, VALERIA VALENTINI

Testi - *Metinler*
LIVIA ALBERTI, MARIA ANDALORO, MICHELE BENUCCI, CHIARA BORDINO, CRISTINA CALDI, MARCO CARPICECI, ANDREA DE PASCALE, MURAT GÜLYAZ, CLAUDIA PELOSI, GIUSEPPE ROMAGNOLI, SARA SCIOSCIA, MARIA CRISTINA TOMASSETTI

Fotografie - *Fotoğraflar*
GAETANO ALFANO, DOMENICO VENTURA

Progetto grafico - *Grafik proje*
VALERIA VALENTINI

Traduzioni in turco - *Türkçe'ye çevirenler*
ELETTRA ERCOLINO, PINAR GÖKPAR, CUMHUR KUZU

Nel 2000 il Ministero della Cultura e del Turismo mi aveva dato l’incarico di partecipare ad una ricognizione nella zona di Bodrum, sull’isola di Tavşan, dove ho incontrato per la prima volta la Prof.ssa Maria Andaloro dell’Università della Tuscia a Viterbo. I lavori e l’efficiente organizzazione della Prof.sa Andaloro e della sua equipe mi avevano favorevolmente colpito.

Un giorno, parlando con la Prof.ssa Andaloro, le ho detto che molte chiese della Cappadocia avrebbero avuto bisogno di interventi e studi così metodici e ben organizzati, proprio come quelli suoi e della sua equipe e che sarei stato molto interessato ad una collaborazione. La Prof.ssa mi ha risposto che anche a lei avrebbe fatto molto piacere lavorare sulle chiese della Cappadocia ma che c’erano molte incertezze sul quando e come realizzare questa collaborazione. Non molto tempo dopo, due o tre anni circa, ha deciso di dare inizio ai lavori in Cappadocia. Prima di tutto, abbiamo discusso delle chiese cappadoci che avevano bisogno di un particolare intervento di restauro e abbiamo visto che quella che aveva urgenza immediata era quella dei Quaranta Martiri a Şahinefendi.

Le decorazioni pittoriche erano coperte del tutto da uno strato di nerofumo, poiché dei fuochi erano stati accesi. Dopo un lavoro di pulizia effettuato sulle superfici decorate, durato cinque stagioni, l’apparato pittorico venuto alle luce è risultato molto ben conservato. Inoltre, sono stati effettuati anche dei lavori di consolidamento.

Queste decorazioni pittoriche, di cui oggi i lavori di restauro e di conservazione sono terminati, sono uniche in Cappadocia. Ci farebbe molto piacere se tutti voi visitaste questa chiesa, restaurata con tanto impegno e sacrificio, qualora vi capitasse l’occasione.

Kültür ve Turizm Bakanlığınca 2000 yılında Bodrum’un Tavşan Adasındaki yüzey araştırmasına görevlendirilmiştim. Tuscia, Viterbo Üniversitesinden Prof. Maria Andaloro ile ilk kez orada karşılaşmıştım. Prof. Andaloro ve ekibinin oldukça tecrübeli ekibinin titiz çalışmaları ve organizasyonu dikkatimi çekmişti.

Birgün Prof. Andaloro’ya Kapadokya’da çok sayıda kilisenin böyle bir titiz çalışmaya ihtiyacı olduğunu Kapadokya’da beraber çalışma istediğimi söylediğimde, kendisinin de Kapadokya’da çalışmayı çok istediğini ancak ne zaman ve nasıl çalışacağına bir türlü karar veremediğini belirtmişti. Çok değil 2-3 yıl sonra Kapadokya’da çalışmaya karar verdi. İlkın Kapadokya’nın restorasyona ihtiyacı bulunan kiliseler üzerine tartıştık ve en acil olanının Ürgüp’ün Şahinefendi köyü yakınlarındaki 40 Şebitler Kilisesi olduğuna karar verdik. Kilisenin içinde ateş yakıldığı için duvar resimlerinin üzeri tamamen is kaplıydı. 5 mevsimlik bir çalışma sonucu isle kaplı olan resimler temizlendiğinde son derece iyi kir şekilde korunmuş duvar resimleri ortaya çıktı. Aynı zamanda sağlamlaştırma çalışmaları da yapıldı. Bugün tamamen restorasyonu ve konservasyonu yapılan bu resimlerin Kapadokya’da bir benzeri yoktur. Büyük azım ve özveri ile çalışma sonucu ortaya çıkan bu kiliseyi yolunuz geçtiğinde uğramanızı istiyoruz.

Il direttore del Museo Archeologico di Nevşehir - Nevşehir Arkeoloji Müzesi Müdürü

MURAT GÜLYAZ

5 novembre 2006. La nebbia leggera fasciava i con i mentre raggiungevamo la chiesa dei Quaranta Martiri a Şahinefendi. Murat Gülyaz apre la porta, scivoliamo nell’interno, fra gli spazi delle due navate; puntiamo gli occhi verso le volte e le absidi. Ma le pitture e le iscrizioni si scorgono appena, celati sotto il velo del nerofumo che li ottunde. Lo strato di nerofumo impasta i profili, macchia la superficie, converte la gamma dei colori originali, che qua e là sgusciano anche densi, brillanti, forti, in una desolata gamma di neri e grigi.

La decisione è presa. Il gruppo dell’Università della Tuscia, che aveva in programma di incardinare all’interno della survey “La pittura rupestre in Cappadocia. Per un progetto di conoscenza, conservazione e valorizzazione” la realizzazione di un restauro di un complesso di pitture rupestri, d’accordo con Murat Gülyaz, sceglie fra tante chiese candidabili, proprio quella dei Quaranta Martiri.

Sono passati otto anni. Oggi, 28 settembre, torniamo a Şahinefendi. Dopo il restauro, tutti possiamo scrutare i dipinti, stando sulle pedane di legno. Il risultato è sotto gli occhi di tutti. Ed è semplice ma essenziale. Siamo nelle condizioni di rivedere i dipinti e di ammirarne la grana pittorica e la materia cromatica che in taluni brani mostrano uno stato di conservazione tale da renderli vividi come se il pittore avesse depositato il pennello un minuto fa. E però le lacune, le abrasioni, i graffi, le iscrizioni incise, insomma tutti i danni che i dipinti hanno subito sono rimasti lì, sulla loro superficie, nel corpo degli strati; essi sono stati intelligentemente ammortizzati, mai oscurati. La cura ha sortito un esito d’armonia, quasi musicale, giungendo ad accordare le diverse porzioni dipinte fra loro, ma anche le superfici dipinte in alto con pareti tufacee e le superfici dei pilastri.

Preme dire che l’intera sequenza dei pensieri e degli atti che hanno ruotato intorno al restauro ha avuto il proprio motore nel progetto di ricerca “La pittura rupestre in Cappadocia. Per un progetto di conoscenza, conservazione e valorizzazione” ma preme dire anche che a sua volta il restauro è divenuto motore del progetto, secondo una dinamica segnata da moti circolari e comunicanti. Protagonisti e beneficiari di questa esperienza indimenticabile sono tutti quelli che hanno partecipato al progetto e i cui nomi troverete nella pagina di chiusura dell’opuscolo. I nomi dicono molto ma non tutto. Non dicono per esempio l’essenziale e cioè che siamo diventati, stagione dopo stagione, un’equipe interdisciplinare, amalgamata, amica, capace di costruire insieme - giovani e meno giovani, italiani e turchi, di cultura umanistica, scientifica, tecnica - un modello pilota integrato di conoscenza, conservazione e restauro della pittura rupestre in Cappadocia.

5 Kasım 2006. Şahinefendi’deki Kırk Şebitler Kilisesi’ne doğru ilerlerken, yoldaki konik yapılar üzerine bir sis tabakası çökmüştü. Murat Gülyüz giriş kapısını açtı ve biz de kilise neflerinin aralarındaki boşluklara süzüldük; sonra da gözlerimizi, kemerli tavanlara ve apsislere çevirdik. Resim süslemelerinin ve yazıtların, üzerilerini örten kalın bir sis tabakasının altında gizlendiğini gördük. Bu sis tabakası resim profillerinin birbirlerine karışmasına sebep oluyor, yüzeylerde lekeli bir görüntü yaratıyor, gri ve siyah tonlarının baskın olduğu, bazı noktalarda oldukça yoğun ve parlak olan orijinal renk serisini değiştiriyordu.

Karar alındı. Murat Gülyüz’le fikir birliğine vardıktan sonra, “Kapadokya’da kaya resimleri. Tanıma, konservasyon ve değer kazandırma projesinin içine, Kapadokya’daki kaya resimli komplekslerden birinin restorasyonu çalışmasını da dahil etmeyi arzu eden Tuscia Üniversitesi çalışma grubu, çok sayıdaki aday kilise arasından Kırk Şehitler Kilisesi’ni secti. Tam sekiz yıl sonra bugün, 28 Eylül tarihinde yine burada, Şahinefendi’deyiz. Restorasyon çalışmasından sonra, absap köprüler üzerinden, bu resimleri görebilmenin keyfini çıkarabileceğiz. Sonuçlar herkesin gözleri önünde. Bunlar basit ama özlü sonuçlar. Şimdi artık, resimli temaların bazı noktalarında, ressamın sanki sadece bir dakika önce resmettiği izlenimi yaratan bu süslemlerin renklerini ve kullanılan malzemeleri tüm açıklığıyla ve hayranlıkla izleyebiliyoruz. Ama aynı zamanda bütün boşluklar, yüzeydeki dökülmeler, aşınmalar, grafitiler, kısacası yüzeylere verilen, sebep oldukları görüntü kirliliği minimuma indirilen ancak hiçbir noktada izleri tamamen silinmeyen bütün zararlar da, tarihin kanıtları olarak yerinde, farklı dönemlere ait resim tabakalarının arasında öylece duruyor; çalışmaların sonunda, sadece farklı resim parçaları değil, aynı zamanda yükseklerde kalan resimli yüzeylerle, tüf bölümler ve sütunlar arasında ilişki kuran, neredeyse müzikal, çok uyumlu sonuçlar elde edilmiştir.

Restorasyonla ilgili tüm düşünceler ve tüm faaliyetler dizisi, “Kapadokya’da kaya resimleri. Tanıma, konservasyon ve değer kazandırma projesi” içinde hayata geçirilmiştir ama restorasyon çalışması aynı zamanda projenin motoru olmuştur. Bu unutulmaz deneyimin kahramanları ve hak sahipleri, yaptıkları katkılarla, isimlerini broşürün son sayfasında okyabileceğiniz kişiler olmuştur. İsimler birçok şey söylerler ama her şeyi anlatamazlar. Örneğin işin özünü, her çalışma döneminden sonra deneyimlerimize kattığımız değerleri, çalışmalardan sonra dost, uyumlu, genci, yetişkini, Türkü, İtalyanı, hümanisti, bilimsel ya da teknik kültür takipçisi herkesin gerçek anlamda bir ekip, Kapadokya’daki kaya resimlerinin restorasyon, konservasyon ve tanımaları konusunda bilgi yüklü bir grup olduğumuz anlatamazlar.

il direttore del progetto di ricerca e del restauro - *Araştırma ve restorasyon projesi başkanı*
MARIA ANDALORO

INDICE - İNDEKS

6	PER LA CONOSCENZA, LA CONSERVAZIONE E LA VALORIZZAZIONE DELLE CHIESE RUPESTRI IN CAPPADOCIA KAPADOKYA KAYALIK KILISELERİNİN TANINMASI, KONSERVASYONU VE KILISELERE DEĞER KAZANDIRILMASI PROJESİ <i>Maria Andalaro</i>
10	LA CHIESA DEI QUARANTA MARTIRI E LE SUE PITTURE KIRK ŞEHİTLER KİLİSESİ VE KİLİSENİN RESİM SÜSLEMELERİ
21	IL RESTAURO RESTORASYON
30	LA CHIESA DEI QUARANTA MARTIRI. L’INSEDIAMENTO RUPESTRE KIRK ŞEHİTLER KİLİSESİ. KAYALIK YERLEŞİM MERKEZİ
35	LA CHIESA DEI QUARANTA MARTIRI. IERI E OGGI KIRK ŞEHİTLER KİLİSESİ. DÜN VE BUGÜNÜ

PER LA CONOSCENZA, LA CONSERVAZIONE E LA VALORIZZAZIONE DELLE CHIESE RUPESTRI IN CAPPADOCIA

La chiesa dei Quaranta Martiri, che presentiamo dopo il restauro dei dipinti e la sua musealizzazione, costituisce il cuore delle ricerche della missione dell’Università degli Studi della Tuscia - Viterbo “La pittura rupestre in Cappadocia. Per un progetto di conoscenza, conservazione e valorizzazione”.

La missione è attiva in Cappadocia dal 2006. Se metodologicamente opera in continuità rispetto alla survey condotta in Turchia nei dieci anni precedenti nel territorio delle Caria antica, tuttavia, ogni anno, vede l’aprirsi di nuovi fronti di ricerca e operatività sulle preziose e fragili pitture rupestri di epoca medievale che sono patrimonio di questo territorio e dell’umanità, facendo parte dal dicembre del 1985 della lista dell’Unesco.

Sul versante della continuità, viene applicata in Cappadocia una metodologia per la migliore conoscenza dei dipinti murali all’interno del loro contesto architettonico e territoriale di tipo affine, basata, com’è, sull’integrazione degli studi di carattere storico-artistico con quelli di natura tecnico-scientifica. Particolarmente innovativa ai suoi esordi, questa metodologia ha il suo punto di forza nell’essere applicata su vasta scala, cronologica e spaziale. E’ stata infatti costituita una banca dati sui materiali costitutivi (malte e pigmenti) dei dipinti murali dell’Asia Minore che raccoglie ad oggi i risultati di diverse migliaia di indagini, al fine di approfondire le conoscenze del patrimonio pittorico della Turchia fra il VI e il XIII secolo. Tra il 1996 e il 2005 le attività hanno riguardato le pitture della chiesa bizantina posta sulla sommità dell’isola di Küçük Taşan (VI secolo) e quelle di altri quindici siti nella regione della penisola di Bodrum. L’incremento della banca dati sta proseguendo in Cappadocia, dove sono state finora eseguite indagini sistematiche in più di cinquanta chiese bizantine rupestri della regione di Nevşehir, effettuate sulla base di ricerche in più di cento contesti, in una oscillazione continua tra gli spazi chiusi dei laboratori della nostra Università e gli straordinari scenari delle vallate e dei canyon, qui in Cappadocia.

Entro l’esperienza che si è venuta maturando della pittura rupestre cappadoce si pone il più specifico progetto di conoscenza, conservazione e valorizzazione che riguarda la chiesa dei Quaranta Martiri a Şahinefendi e dal 2011 la Tokalı Kilise nell’Open Air Museum di Göreme, che amiamo definire la ‘Cappella Sistina’ della Turchia. Fin dagli inizi del nostro progetto, le ricerche hanno mirato a comprendere l’evoluzione della pittura rupestre in Cappadocia dalle origini fino al XIII secolo, volgendo particolare attenzione ad alcune fasi di questo lungo percorso. Le ricerche sono infatti volte ad approfondire il momento degli esordi con l’obiettivo fondamentale di definirne la fase prima dell’epoca iconoclasta (VIII secolo) e quali caratteristiche essa abbia assunto. Si tratta di questioni molto dibattute dalla critica

KAPADOKYA KAYALIK KILISELERININ TANINMASI, KONSERVASYONU VE KILISELERE DEĞER KAZANDIRILMASI PROJESİ

Resimler üzerinde gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarından sonra sizlere sunduğumuz Kırk Şehitler Kilisesi ve kilisenin müzeleştirilmesi, Viterbo, Tuscia Eğitim Üniversitesi’nin, Kapadokya’da Kaya Resimleri. Tanıtım, Konservasyon ve Değer Kazandırma Projesi adlı araştırma çalışmalarının en önemli bölümünü oluşturmaktadır.

Viterbo Tuscia Üniversitesi 2006 yılından beri Kapadokya Bölgesi’nde çalışmalar yürütmektedir. Metodolojik açıdan, Türkiye’de, tam olarak eski Karya Bölgesi’nde son on yıldır yapılan çalışmaların bir parçası olsa da, her geçen yıl, yapılan çalışmalar sırasında, ortaçağ dönemine ait o değerli, narin, bulunduğu bölgenin ve aynı zamanda insanlığın kültürel varlıkları arasında en güzellere birisi olan, 1984 yılının aralık ayında da Unesco listesinde yer almaya hak kazanmış kayalık resimler konusunda yeni araştırma ufukları açılmaktadır.

Eskiden beri süregelen çalışmaların devamı niteliğinde olan Kapadokya Bölgesi’ndeki çalışmalarda, duvar resimlerinin daha yakından tanınması, içinde bulundukları mimari ve çevresel konumlar, olduğu gibi, tarihi-sanatsal ve teknik-bilimsel özellikleri açısından incelenmesine yönelik benzer metodoloji uygulanmaktadır: uygulandığı alanda oldukça yeni olan bu metodolojinin en büyük özelliği, geniş bir kronolojik ve mekân skalası üzerine kurulu olmasıdır. Nitekim, Anadolu kaya resimlerinde kullanılan malzemeler konusunda (harç ve pigmentler) bir veri tabanı oluşturulmuştur. Bu veri tabanında yer alan bilgiler, gerçekleştirilen binlerce araştırmada elde edilen sonuçları barındırmaktadır. Bu şekilde Türkiye’nin, 6. ve 13. yüzyıllar arasındaki dönemine ait resim varlığı hakkında sahip olunan bilgilerin derinleştirilmesi amaçlanmıştır. 1996 ile 2005 yılları arasında yapılan çalışmalarda özellikle Küçük Taşan Adası’nın (altıncı yüzyıl) en yüksek noktasında yer alan Bizans Kilisesi’nin ve Bodrum civarındaki diğer on beş sit alanında yer alan kiliselerin resimleri ele alınmıştır; veri tabanının genişletilmesi çalışmasına da, Kapadokya’da elde edilen verilerle devam edilmektedir. Bu bölgede, Nevşehir civarında, bugüne kadar elliden fazla kaya kilisesinde sistematik araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bunun haricinde yüz kadar kilisede araştırma yapılmıştır. Yapılan tüm çalışmalarda, sürekli üniversitemiz laboratuvarlarının kapalı alanlarından, Kapadokya’daki vadilerin ve kanyonların muhteşem manzaralı alanlarına geçilmiştir.

Kapadokya’nın kaya resimleri üzerinde yapılan çalışmalardan elde edilen deneyim sonucunda ayrıca değişik bir proje çalışması ortaya çıkmıştır. Bu proje, özellikle Şahinefendi’deki Kırk Şehitler Kilisesi’nin yakından incelenmesi, korunması ve kiliseye değer kazandırılması için spesifik çalışmalar içermektedir. Ayrıca 2011 yılından itibaren, Göreme Açık Hava Müzesi’nde yer alan ve bizlerin adını Türkiye’nin ‘Sistin Şapeli’ olarak koyduğumuz Tokalı Kilisesi de bu özel çalışmaya dahil edilmiştir. Projemizin en başından itibaren, Kapadokya resimleri üzerinde gerçekleştirilen araştırmalarda öncelik, eserlerin ilk yapıldıkları dönemden, 13. yy’a kadar geçen süre içindeki evrimlerini belirlemek olmuştur. Bu uzun süre içerisinde özellikle de ilk dönemler üzerinde durulmuştur. Yapılan araştırmalarda Kapadokya’daki kaya resimlerinin ilk dönemlerinin, dini resim ve sembollere yapılan planlı saldırı döneminden (8.

nello scorso e nel presente secolo ma che ancora dividono gli studiosi su posizioni contrapposte. Altre fasi alle quali si sta lavorando per ulteriori approfondimenti riguardano le testimonianze pittoriche del X e del XIII secolo. Le indagini di carattere storico-artistico sono integrate, com'è nel patrimonio delle esperienze di studio della nostra missione, da una serie di ricerche e attività quali: mappature della stratigrafia dei dipinti, perlustrazioni topografiche, indagini geologiche, campagne fotografiche, realizzazione di modelli 3D.

A partire dal 2011 la survey ha proposto un nuovo traguardo, vale a dire l'esame integrale delle numerose chiese dipinte dell'Open Air Museum di Göreme, spazio esemplare della Cappadocia rupestre e secondo luogo più visitato della Turchia dopo Istanbul, e del territorio limitrofo ma esterno al circuito del museo stesso, con l'intento di verificarne la distribuzione e le caratteristiche proprie delle decorazioni pittoriche. Contestualmente è stato avviato l'approfondimento delle tipologie di strutture rupestri di questa area (monasteri, chiese, edifici ad uso civile), al fine di comprendere la loro funzione e la relazione con le forme di vita che vi si sono evolute nei secoli.

Come si è detto, cuore del progetto di ricerca in Cappadocia è lo studio e il restauro della chiesa dei Quaranta Martiri a Şahinefendi. Nel 2007, con una equipe di restauratori italiani e turchi, si è avviato il restauro dei dipinti della chiesa, di quell'ampio ciclo figurativo che si sviluppa sulle pareti di entrambe le navate e nelle absidi. Prima dell'intervento, la leggibilità dei dipinti era profondamente compromessa da un velo di nerofumo depositato sulla superficie pittorica, e ovunque erano lacune, abrasioni, graffiti in lingua greca e turca. Il restauro ha restituito una pittura dalla cromia intensa e vigorosa. Successivamente, il progetto si è esteso al riordino, alla pulitura ed equilibratura cromatica di tutte le superfici scavate della chiesa e dei pilastri, alla sistemazione degli accessi (finestre e ingresso) e alla realizzazione dei sistemi per la migliore fruizione della chiesa da parte del pubblico. Parallelamente, la stagione di studi condotta sull'architettura e sulla pittura della chiesa ha permesso di gettare nuova luce sulle fasi pittoriche, sulla loro datazione, sulla storia del monumento e dell'insediamento rupestre circostante.

Dal 2006 la missione dell'Università della Tuscia della quale fanno parte più di trenta persone tra storici dell'arte, archeologi, architetti, geologi, chimici, restauratori italiani e turchi, fotografi, speleologi, lavora nella regione di Nevşehir, in un dialogo costante che dà vita ogni giorno ad un laboratorio interdisciplinare di competenze ed esperienze. Di anno in anno, diventa sempre più evidente come l'impegno che si va approfondendo, insieme alle Istituzioni della Repubblica di Turchia, per la conoscenza e la conservazione dei patrimoni pittorici della Cappadocia diventi operazione fondamentale per la sua migliore valorizzazione.

Maria Andaloro

yy) *daba öncesinin ve özelliklerinin belirlenmesi üzerinde çalışılmıştır. Bu konu üzerinde geçtiğimiz ve içinde bulunduğumuz yüzyılda ateşli tartışmalar ortaya çıkmıştır. Daha fazla detay elde etmek için gerçekleştirilen çalışmalar ise, 10. ve 13. yüzyıllara ait olan resim süslemelerinin incelenmesinden ibarettir. Çalışmalarımızın deneyim varlığının içinde yer alan tarihi-sanatsal türde araştırmalar, resimlerin stratigrafik barita çalışması, topografik incelemeler, jeolojik araştırmalar, fotoğraf çalışmaları ve 3 Boyutlu model çalışmaları gibi diğer bazı araştırma ve faaliyetlerle zenginleştirilmiştir.*

2011 yılından itibaren, araştırmaların arasına yeni bir hedef eklenmiştir: bu hedef, Göreme Açık Hava Müzesi'nde yer alan çok sayıdaki kaya kilisesinin kısmen değil, tamamen incelenmesi olmuştur. Burası, Kapadokya'nın en ünlü, ve Türkiye'nin, İstanbul'dan sonra en çok ziyaret eden yeridir. Araştırmalar, Açık Hava Müzesi alanının dışında kalan alan üzerinde de yapılacaktır. Bu çalışma ile, resim süslemelerinin ne şekilde dağıldığı ve taşındıkları özelliklerin belirlenmesi de hedeflenmektedir. Aynı zamanda, bu alan içerisinde yer alan kayalık bina çeşitlerinin incelenmesi çalışması da gerçekleştirilecektir. (Manastırlar, kiliseler, sivil kullanım alanları gibi). Çalışmada, bu yapıların işlevleri ve bölgede yüzyıllar içerisinde var olan yaşam şekilleri ile yapılar arasındaki ilişkiler araştırılacaktır.

Daha öne söylediğimiz gibi, Kapadokya'daki araştırma projesinin en önemli bölümü, Şahinefendi'deki Kırk Şehitler Kilisesi'nin incelenmesi ve restorasyon çalışması olmuştur. 2007 yılında, bazı İtalyan ve Türk restoratörlerle birlikte, kilisenin resimlerinin restorasyon çalışmasına başlanmıştır. Kilisenin her iki nefini ve apsilerini kapsayan ve geniş bir alana yayılmış figürler, çok uzun bir dönemi kapsamaktadırlar. Restorasyon çalışmasından önce, resimli yüzeyi kaplayan kalın is tabakası sebebiyle figürleri seçmek oldukça zordu. Ayrıca birçok noktada boşluklar ve Türkçe ve Grekçe yazılmış garfitiler de yer almaktaydı; restorasyon çalışması, güzel bir sonuç vermiş, resmin bütününiün canlı ve yoğun renkleri tüm çıplaklığı ile ortaya çıkarılmıştır. Daha sonrasında proje, kilisenin kazılmış tüm yüzeyleri ve sütunları üzerindeki tüm resimli bölümlerin yeniden düzenlenmesi, temizlenmesi ve kullanımla renklerden dengelenmesi, giriş noktalarının düzenlenmesi (pencereler ve giriş noktaları) ve balkın ziyaretini kolaylaştırmak için gerekli sistemlerin yerleştirilmesi çalışmalarıyla genişletilmiştir. Kilisenin mimarisi ve resimleri üzerinde yürütülen bir dönemlik paralel çalışmanın sonucunda, süslemelerin ait oldukları farklı dönemler, tarihleri, eserin tarihi ve civardaki kayalık yerleşim alanı hakkında birçok bilgiye ışık tutmuştur.

2006 yılından itibaren, İtalyan ve Türk tarihçiler, arkeologlar, mimarlar, jeologlar, kimyagerler, fotoğrafçılar ve mağara bilimcilerin katıldığı, otuz aşkın kişinin oluşturduğu Tuscia Eğitim Üniversitesi ekibi, Nevşehir Bölgesi'nde çalışmalar yapmakta, sürekli bir diyalog içinde görevlerini yerine getirerek, yeteneklerini ve deneyimlerini disiplinler arası bir laboratuvar çalışmasında paylaşmaktadırlar. Çalışmalarımızın meyvelerini, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurumlarının da desteğiyle, her geçen yıl daha da belirgin bir şekilde toplamakta, Kapadokya'daki resim süslemeleri varlığının tanınması ve konservasyonu konusunun daha da değer kazanmasını sağlama hedefimize doğru adım adım ilerlemekteyiz.

Maria Andaloro

LA CHIESA DEI QUARANTA MARTIRI E LE SUE PITTURE
KIRK ŞEHİTLER KİLİSESİ VE RESİM SÜSLEMELERİ

La chiesa dei Quaranta Martiri a Şahinefendi si trova all’interno di una formazione conoide situata al centro di un gruppo di coni ubicati al di sotto del monastero Beş Parmak. L’insieme che vediamo oggi è il frutto dell’aggregazione di vani scavati in momenti differenti, sconvolti nel loro assetto originario dall’attività estrattiva di pietra avvenuta in epoca recente. L’edificio sacro era collegato ad alcuni ambienti funerari e presentava tombe ad arcosolio sia all’esterno che all’interno. L’accesso originario, posto sul lato sud, è stato obliterato nel corso dei lavori di restauro strutturale condotti dal Museo Archeologico di Nevşehir nel 1996. La chiesa è costituita da due navate parallele coperte da volte a botte, separate da due arcate sorrette da pilastri ricostruiti durante il restauro del 1996 e terminanti in due absidi, poste ad una quota pavimentale più alta e ori-

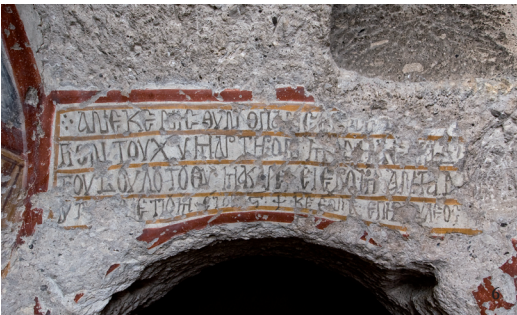
Şahinefendi'deki Kırk Şehitler Kilisesi, Beş Parmak Manastırı'nın altında bulunan bir grup konik yapının tam ortasında yer alan koni şeklindeki bir kompleksin içinde yer almaktadır. Bugün gördüğümüz konik yapı grubu, farklı dönemlerde oyulan alanların birleşmesiyle oluşmuştur. Son zamanlarda kayaların içinde birilerinin kazılar yapıp, kaya parçalarını çıkarmaları sebebiyle, orijinal hallerinde değişiklikler olmuştur. Kutsal yapı, bazı mezar alanlarıyla bağlantılıydı ve içinde ve dışında, niş şeklindeki mezarlar yer almaktaydı. Güney kısmında bulunan orijinal giriş, 1996 yılında Nevşehir Arkeoloji Müzesi tarafından yürütülen yapı restorasyonu çalışmaları sırasında iptal edilmiştir. Kilise, birbirine paralel olan ve üzerileri kemerli kubbeyle kapatılan, 1996 yılındaki restorasyon çalışmaları sırasında inşa edilen iki kai-

1. Il cono della chiesa dei Quaranta Martiri a Şahinefendi e l'insediamento monastico ai piedi dell'Orta Tepe
2. Particolare dell'esterno della chiesa
- 3-5. L'interno della chiesa prima degli interventi di restauro: la navata nord verso l'abside, l'abside sud e la navata sud verso l'ingresso
6. L'iscrizione dipinta trasmette la data della quarta fase decorativa: 1216-17
7. La nicchia con la Crocifissione
8. S. Teodoro Tirone

ginariamente munite di altari. Il restauro condotto dall'Università della Tuscia dal 2007 al 2013 ha restituito piena visibilità ad un vasto apparato pittorico conservato nelle parti alte delle pareti, nei sottarchi e delle volte, che, oltre ad essere offeso da lacune, segni di vandalismo e graffiti moderni in lingua greca e turca, era quasi completamente offuscato sotto uno spesso strato di nerofumo, provocato dall'accensione di fuochi avvenuta in tempi recenti. Un'iscrizione dipinta nel vano che precede sul lato occidentale la navata sud ci svela alcuni dati importanti su queste pitture, affermando che l'edificio, dedicato ai Quaranta Martiri di Sebaste, venne rinnovato per volontà dello ieromonaco Macario

denin üzerine oturtulan kemerlerle birbirlerinden ayrılmış iki neften oluşmaktadır. Nefler, orijinaline göre daha yüksek, eskiden üzerilerine sunakların yerleştirildiği bir zemine oturtulmuştur. Tuscia Üniversitesi tarafından 2007 – 2013 yılları arasında yürütülen çalışmalar, duvarların yüksek kısımlarında, kemerlerin ve kemerli kubbelerin hemen altında görülen ve çalışmalardan önce, vandalizm ve yazılan Türkçe ve Grekçe grafitiler sonucu büyük zarar gören, içlerinde yakılan ateşler yüzünden kalın bir is tabakası tarafından kapatılan, geniş resim süslemelerinin açıkça görülmesini sağlamıştır. Batı kernarında, güney nefinden hemen önce yer alan alanın içine resmedilen bir yazıt, bu resimler hakkında bize önemli bilgiler sunmaktadır.

1. Şahinefendi'deki Kırk Şehitler Kilisesi ve Orta Tepe'nin eteklerindeki keşişlere ait yerleşim merkezi
2. Kilisenin dış mekân detayları
- 3-5. Restorasyon çalışmalarından önce, kilisenin iç mekânı: apsise doğru yer alan kuzey nefi, güney apsisi ve girişe yakın yer alan güney nefi
6. Resmedilen yazıt, dördüncü resim dönemi olan 1216-1217 yıllarını işaret etmektedir
7. İsa'nın Çarmı Gerilişi sabnesinin yer aldığı niş
8. S. Teodoro Tirone

e per mano del monaco-pittore Ezio sotto il regno dell'imperatore Teodoro Lascaris, nell'anno 6725 dell'era bizantina, vale a dire nel 1216-1217. Questa data, tuttavia, deve essere riferita non all'intero apparato pittorico, ma solo alle figure dei santi Teodoro Tirone, Davide e Salomone nel vano che ospita l'epigrafe e alla scena della Crocifissione nella nicchia aperta nella parete settentrionale della navata nord.

Quando lo ieromonaco Macario promuove il suo aggiornamento, la decorazione pittorica che riveste le due navate esiste già. La dedicazione della chiesa ai Quaranta Martiri di Sebaste, attestata dall'iscrizione, trova conferma nella vasta rappresentazione del martirio di questi santi nella volta e nella lunetta occidentale della navata nord, secondo un'iconografia po-

Bu bilgiler arasında, Sebaste'nin Kırk Şehitlerine adanan bu yapının, aynı zamanda hem rahip hem de bir keşiş olan Makarios'un isteği üzerine restore edildiği, daha sonra da İmparator Teodor Laskaris zamanında, Bizans takvimine göre 6725, yani 1216-1217 yılları arasında ressam rahip Aetius tarafından restore edildiği yer almaktadır.

Ancak bu tarihli restorasyon, resim süslemesinin tümünü değil, sadece, yazının yer aldığı alandaki Azizler Amasyalı Teodor, Davut ve Süleyman figürleri üzerinde ve kuzey nefin kuzey duvarı üzerine açılan nişteki Çarmıha Geriliş sahnesi üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Rahip ve keşiş olan Makarios, resimlerin yenilenmesi girişiminde bulunduğu, iki nefi süsleyen resimler zaten vardır. Yazıda yer aldığı şekliyle, kilisenin, Sebaste'nin Kırk Şehitlerine adanması, kemerli kubbe ve kuzey duvarın batı kısmındaki kemer üzerindeki alanda,

9. La volta della navata nord con il Martirio dei Quaranta Martiri dopo il restauro delle pitture 9. *Resimler üzerinde gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarından sonra, Kırk Şehitlerin Şehit Edilme Sahnesi'nin yer aldığı, kuzey nefin kemerli tananı* 10-11. Particolari delle pitture della navata nord con il Martirio dei Quaranta Martiri dopo il restauro 12. Lunetta con una scena tratta dalla narrazione del martirio dei Quaranta Martiri

polare nel mondo bizantino a partire dall'età post-iconoclasta, ma che costituisce un vero e proprio *unicum* in Cappadocia, dove essi sono in genere raffigurati come figure isolate. I Quaranta erano soldati romani che, per aver rifiutato di rinnegare la fede cristiana, furono condannati alla morte per congelamento, esposti nudi sulle sponde di un lago gelato. Sulla volta essi si dispongono, in numero di trentanove, in due file per ciascun lato, immersi nelle acque del lago, solcate da onde. Giovani, maturi o anziani, vestiti solo di un perizoma, cercano di resistere al freddo serrando le gambe e stringendo le braccia intorno al torace. Sopra le loro teste scendono delle corone, inviate come premio dal cielo. La lunetta della parete ovest mostra il quarantesimo martire nell'atto di entrare in un edificio termale cupolato, avendo ceduto alla tentazione di un bagno caldo,

Bizans dünyasında, ikonoklazm sonrası popüler ikonografinin kurallarına göre yapılmış ve bu azizlerin şehit edilmelerini sabneleyen geniş resimler tarafından da tasdik edilmektedir. Süsleme, azizlerin genellikle tek başlarına resmedildikleri akımın içerisinde, Kapadokya'da, gerçek anlamda, benzeri olmayan bir durumdur. Kırk şehitler aslında, Hristiyanlığı reddetmeyi kabul etmedikleri için, dondurularak infaz edilmelerine karar verilen kırk Roma askeridir. İnfaz için çivilçiplak soyularak, buz tutmuş bir gölün kıyısına getirilirler. Kemer kısmındaki süslemelerde bu kırk askerden otuz dokuz, her bir kenarda bir sıra olmak üzere, iki sıra halinde, gölün suları içinde dizilmişlerdir. Üzerilerinde sadece iç çamaşırları olan genç, yetişkin yaşı bu askerler, bacaklarını kapatarak, kollarını göğüslerine siper ederek soğuktan korunmaya çalışmaktadırlar. Başlarının üzerinde, gökyüzünden onlara ödül olarak gönderilen taçlar vardır. Batı duvarının yarım ay şeklindeki bölümün

10-11. *Resimler üzerinde gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarından sonra, Kırk Şehitlerin Şehit Edilme Sahnesi'nin yer aldığı kuzey nef süslemelerinden detaylar* 12. *Kırk Şehitler'in şehit edilmelerini gösteren süslemelerden alınan bir sahneyle, yarım ay bölümü*

e il guardiano preposto alla sorveglianza dei santi che, convertito, si spoglia per prendere posto accanto a loro, mentre il demone, indispettito, ammette di essere stato sconfitto.

Ai santi dedicatari della chiesa sono legati i cinque martiri del 13 dicembre, rappresentati nella navata sud: anche essi, infatti, furono martirizzati a Sebaste. La metà meridionale della volta è occupata da quattro grandi clipei con i santi Mardario, Eugenio, Eustrazio e Aussenzio. Il quinto compagno, Oreste, è dipinto al di sopra del pilastro che divide la prima e la seconda arcata.

üzerinde, kırkıncı askerin, sıcak bir banyoyu ölüme tercih ettiği için, kubbeli bir kaplıcaya girerkenki hali resmedilmiştir. Diğer taraftan, azizlere bekçilik yapması için görevlendirilen nöbetçi Hristiyan olup soyunur ve otuz dokuz askerin yanlarında, göl sularında yerini alır. Öfke içinde onlara bakan şeytan, yenilgisini kabul etmiştir.

Güney nef üzerine resmedilen beş 13 Aralık Şehitlerinin, bu kilisenin adandığı azizlerle bağlantısı vardır: nitekim onlar da Sebaste'de şehit edilmişlerdir. Kemerli kubbenin güney kısmında yer alan süslemede, dört büyük yuvarlak kalkan içinde, Azizler Mardarius, Eugenius, Eustratius ve Auxentius figürleri yer almaktadır. Beşinci arkadaşları Orestes figürü ise, ilk kemeri ikincisinden ayıran sütun üzerine

13. La volta della navata sud, particolare dei quattro grandi clipei con i santi Mardario, Eugenio, Eustrazio e Aussenzio
13. Güney nefin kemerli tavanında yer alan dört büyük yuvarlak kalkan içinde, Azizler Mardarius, Eugenius, Eustratius ve Auxentius figürleri

14. San Mamas
15. Veduta delle pitture della navata sud con in fondo la lunetta con l'Adorazione dei Magi
14. San Mamas
15. Dip kısmında, Müneccimler'e Tapınma sahnesinin yer aldığı yarım ay şekilli bölümlerle birlikte güney nefi resim süslemeleri

16. La volta della navata sud con le scene dell'Annunciazione e della Natività

16. Beşaret ve İsa'nın Doğumu sahnelerinin yer aldığı güney nefin kemerli tavanı

Il repertorio dei santi è arricchito dalla presenza di martiri, medici e cavalieri: Florio e Lauro, Mamas e Trifone nei sottarchi fra le due navate; Cosma, Damiano e Ciriaca nella navata sud; Procopio, Giorgio, Pantaleimone e Taleleo nella nord. Nella navata sud si sviluppa un breve ciclo cristologico che dà particolare rilievo alla figura della Vergine.

resmedilmiştir. Azizler repertuarının, şehitler, doktorlar ve şövalyelerle zenginleştirildiği görülmektedir: iki nef arasındaki kemerin alt kısmında, Florius ve Laurus, Mamas e Trifon figürleri yer almaktadır; güney nefte ise, Cosma, Damianus ve Cyriaka'nın figürleri görülmektedir; kuzey nefte ise, Prokopius, Gregorius, Pantaleimone ve Taleleos'un figürlerine rastlıyoruz.

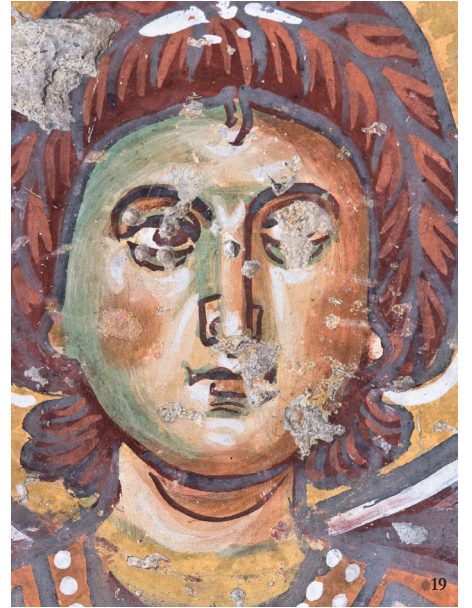
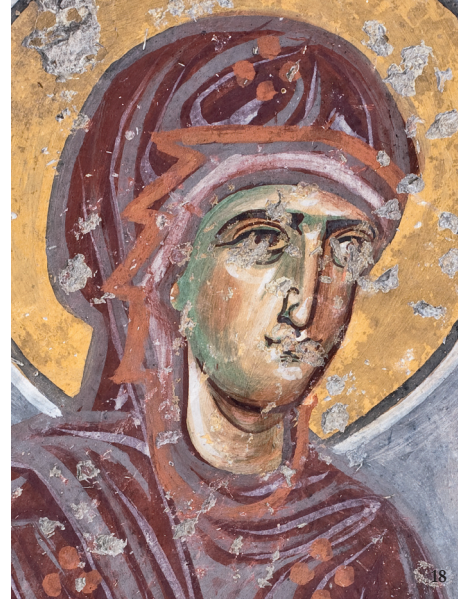

17. L'abside nord con Cristo in trono fra la Vergine, San Giovanni Battista e gli arcangeli Michele e Gabriele

18-19. Particolari delle pitture dell'abside: la Vergine e l'arcangelo

17. Meryem Ana ve Vaftişi Yahya arasında tabtitta oturan İsa ve Büyük Melekler Mikail ve Cebrail süslemelerinin yer aldığı kuzey apsis

18-19. Apside yer alan resimlerden detaylar: Meryem Ana ve Büyük Melek

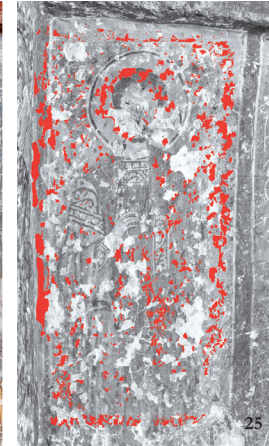

20-21. Veduta dell'abside sud con rappresentata l'Ascensione. Particolare 22. La nicchia con la Vergine con il Bambino fra due angeli
20-21. Göğö Yükseliş sahnesinin yer aldığı güney apsisin görünümü. İsa figüründen bir detay 22. İki melek arasında Meryem Ana ve Çocuk İsa figürleri

Nella metà settentrionale della volta, nella parte alta della parete sud e nella lunetta della parete occidentale si susseguono le scene dell'Annunciazione, della Natività, della Presentazione al Tempio e dell'Adorazione dei Magi, mentre nella

Güney nef üzerinde, özellikle Meryem Ana figürüne yer verilen kısa bir kristoloji döngüsü yer almaktadır. Kemerin kuzey yarımında, güney duvarının üst kesiminde ve batı duvarının yarım ay şeklindeki bölümünde sırasıyla Beşaret, İsa'nın Doğumu, Meryem Ana'nın Tapınağa

23. La prima fase pittorica della chiesa in una delle nicchie dell'abside sud 24-26. La seconda fase decorativa che affiora nelle lacune del San Damiano e la sua ipotesi ricostruttiva
23. Güney apside yer alan nişlerden birindeki, kilisenin ilk resim dönemine ait süsleme 24-26. Aziz Damianus figüründeki boşluklarda yer alan, ikinci resim dönemine ait süslemeler ve orijinal ballerinin bir tahmin

parete di fondo dell'ambiente con l'iscrizione sono ancora visibili tracce della *Dormitio Virginis*. Le absidi ospitano temi teofanici: nella navata nord la *Deesis*, con Cristo in trono fra la Vergine, San Giovanni Battista e gli arcangeli Michele e Gabriele; nella sud l'Ascensione, con Cristo all'interno di una mandorla portata da quattro angeli e gli Apostoli che assistono all'evento; nella nicchia al centro dell'abside è la Vergine con il Bambino fra due angeli. Nelle pareti absidali si dispongono figure di santi vescovi: nella nord, Gregorio Nazianzeno, Giovanni Crisostomo e Nicola di Mira, preceduti dal diacono Stefano, posto in una nicchia aperta sul lato settentrionale; nella sud, Gregorio di Nissa, Basilio di Cesarea, Giovanni Crisostomo e forse Ipazio di Gangra. Questo complesso pittorico è stato eseguito in un arco cronologico compreso fra l'XI secolo e la fine del XII. Nella navata sud, pertinente alla primitiva fase di escavazione della chiesa, si conservano tuttavia anche brani di pitture di epoche precedenti. Alla campagna decorativa più antica appartiene il grande fiore con girali nella nicchia aperta all'estremità sud dell'abside.

Takdimi ve Müneccimler'e Tapınma sahneleri yer almaktadır. Odanın dip kısmında yer alan duvar üzerinde ise, Dormitio Virginis (Meryem Ana'nın Uykenya Dalışı) sahnesinden izler ve bir yazıt bulunmaktadır. Apsislerdeki süslemelerde teofoni temalarına yer verilmiştir: kuzey nef üzerinde Meryem Ana ve Vaftizci Yahya arasında tabutta oturan İsa ve Büyük Melekler Mikail ve Cebrael tasviriyile Deesis (Yalvarış) sahnesi yer alır; güney kısmında, dört melek tarafından taşınan bir badem içinde İsa'nın ve orada hazır bulunan havarilerinin yer aldığı Göğö Yükseliş sahnesi bulunmaktadır; apsisin merkezinde bulunan niş üzerinde, iki melek arasında, Meryem Ana ve Çocuk İsa sahnesi görülmektedir. Apsis duvarlarında, aziz-papaş figürleri yer almaktadır: kuzey duvarında, Nenişili Gregor, Yannis Khrysostomos, Myralı Aziz Nikolas ve onların figürlerinden daha önde, da önünde, kuzey duvarı üzerine açılan bir niş üzerinde, Diyakoz Stephan'ın figürü yer almaktadır; güney duvarda, Nyssalı Gregor, Basileios, Yannis Khrysostomos ve büyük bir olasılıkla Çankırılı Hypatius figürleri bulunmaktadır. Bu resim süslemelerinin tümü, 11.yy ve 12. yy sonları arasındaki kronolojik dönemde gerçekleştirilmiştir.

Nella calotta, al di sotto dell’Ascensione affiorano tracce di una decorazione intermedia, dall’iconografia simile a quella dello strato superiore. Di questa decorazione sostituita risaltano particolarmente alla vista, seppure in forma di ombre, i volti di alcuni apostoli.

L’individuazione di quattro campagne pittoriche succedutesi in un arco di tempo molto ampio attesta, lungo l’itinerario che va da Ürgüp – antica Haghios Prokopios – alla regione di Soğanlı, la lunga frequentazione della chiesa, accompagnata da un costante aggiornamento della sua decorazione pittorica.

Kilisenin ilk oyma dönemine ait olan güney nef üzerinde, halen, daha önceki dönemlere ait bazı resim parçaları bulunmaktadır. Apsisin güney ucunda açılan nişin içindeki büyük, asma yapraklı çiçek motifi, süslemelerin en eski döneminden kalmıştır. Yarı kubbede, İsa’nın Göğe Yükselişi sahnesinin hemen altında, üst tabakadaki ikonografiye benzer bir ara dönem süslemesinin izleri görülmektedir. Bu üzerine başka bir süsleme yapılan eski süsleme incelendiğinde, her ne kadar gölgeler halinde olsa da, bazı havari yüz hatları seçilmektedir. Yüzyıllar içinde birbirlerini izleyen dört resimli süsleme dönemi, eski Haghios Prokopios olan Ürgüp’den, Soğanlı Bölgesi’nde kadar uzanan bölge üzerinde, kiliselerin çok yaygın kullanıma sahip olduklarını ve resim süslemelerinin de sürekli yenilenmiş olduğunu gözler önüne sermektedir.

IL RESTAURO RESTORASYON

La Cappadocia per un restauratore costituisce una scoperta continua per la ricchezza e la varietà dei dipinti delle sue chiese rupestri. La prima sorpresa a Şahinefendi è la chiesa stessa: uno tra i tanti con i punteggiati la valle. Si nasconde tra gli altri, ma custodisce un mondo meraviglioso.

Al nostro arrivo, la percezione delle figure dipinte sotto lo spesso strato di nero è stata la prima promessa di quella che poi si sarebbe rivelata una preziosa fonte di conoscenza. I dipinti non sono tutti uguali; svelare la superficie di una pittura medievale dedicata ad una vita semplice e monastica, dona una grande quantità di informazioni a chi ha la fortuna come

Kapadokya, bir restoratör için, kaya kiliselerindeki resimlerin zenginliği ve çeşitliliği açısından, sürekli yeni keşifler teşkil etmektedir. Bunlar arasında karşımıza ilk çıkan, vadi üzerinde yükselen birçok konik şekilden biri olan Şahinefendi’deki kilisedir. Diğer kayalık yapıların arasında gizlenmiş olan kilise, özünde muhteşem bir dünyayı barındırmaktadır.

Kilisedeki çalışmalarımıza ilk başladığımızda, kalın bir is tabakası altında kalmış olan resim süslemelerinin, daha sonra çok detaylı, şaşırtıcı, uzun soluklu bir çalışmayı mümkün kılacak, geniş bir bilgi kaynağı niteliğinde olduğunu gözlemledik. Süslemelerin hepsi aynı özelliklere sahip değildir; ortaçağ dönemine ait, günlük hayat ve keşişlerin hayatına adanmış olan süsleme tabakasını temizlemek, bizler gibi

27-29. 5 novembre 2006, il primo sopralluogo della missione dell’università della Tuscia nella chiesa dei Quaranta Martiri a Şahinefendi. 15 settembre 2007, prime prove di pulitura sulla volta della navata sud. 18 settembre 2009, allestimento del ponteggio
27-29. 1 Kasım 2006, Tuscia Üniversitesi çalışma ekibinin, Şahinefendi’deki Kırk Şehitler Kilisesi’ne yaptıkları ilk yüzey araştırması ziyareti. 15 Eylül 2007, güney nefin kemerli tavanındaki ilk temizleme çalışması denemeleri. 18 Eylül 2009, iskelelerin kurulması

30. Veduta della navata nord prima del restauro delle pitture

31. Particolare dello stato di conservazione della Presentazione al tempio

30. Kuzey nefin, restorasyon çalışmaları öncesindeki görünümü

31. Tapınağa Takdim sahnesinin konservasyon detayı

32-34. I primi test di pulitura sulla volta dei Quaranta Martiri e sulle pitture della navata sud 32-34. Kırk Şehitler Kilisesi'nin kemerli tavanı ve güney nefinde yer alan resim süslemeleri üzerinde gerçekleştirilen ilk temizleme çalışması denemeleri

noi di avere un contatto così ravvicinato e di lunga durata. Eccezionale è stato anche il trovarsi di fronte ad un opera mai restaurata e quindi assolutamente autentica.

Il primo accostamento ai dipinti è fatto di studio e di osservazione. Una fase importante è la documentazione grafica dei danni esistenti. Su carta, e attraverso l'uso di segni colorati, si riportano i principali problemi visibili sulla superficie, come, ad esempio, le zone in cui il colore è perduto, oppure le zone in cui l'intonaco si è staccato dalla roccia. La documentazione grafica, insieme a quella fotografica, sono operazioni fondamentali per la registrazione e la trasmissione al futuro non solo dello stato di fatto e della tecnica di esecuzione, ma anche delle operazioni di restauro.

Per lo studio della tecnica pittorica un importante aiuto può venire dalle analisi scientifiche, che spesso sono decisive per la comprensione dei materiali e della loro interazione con l'ambiente.

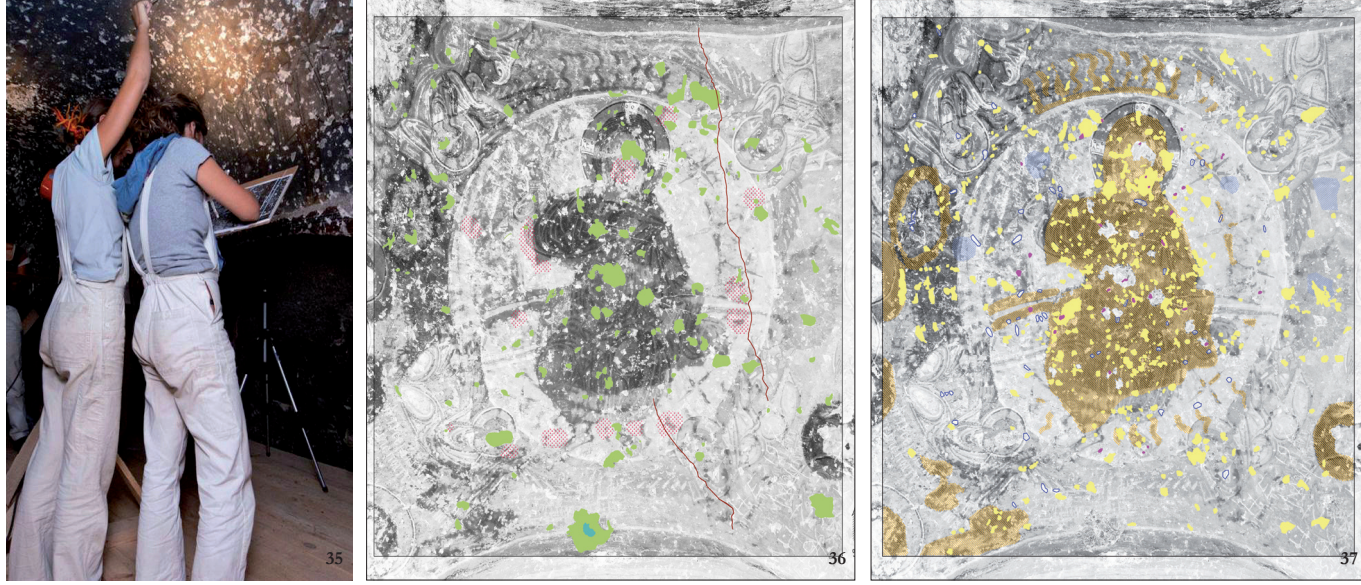
Parte dello studio preliminare sono le prove di pulitura. Nel nostro caso il velo nero che occultava i dipinti era prevalen-

konuyu yakından ve uzun süre inceleyen herkese, çok detaylı bilgiler sunmaktadır. Ayrıca süslemeler üzerinde daha önceden bir restorasyon çalışması gerçekleştirilmediğinden, resimlerin tümüyle orijinal olması da olağaniüstü bir durumdur.

Resimli süslemeler üzerinde gerçekleştirilen ilk çalışma, araştırma ve gözlemlene niteliğinde olmuştur. Çalışmaların önemli aşamalarından biri de, süslemelerde mevcut olan zararların grafik olarak belgelendirilmesi olmuştur. Bu çalışmada, resimli yüzey üzerinde meydana gelmiş olan tabaka kopmaları ya da renk kaybı gibi gözle görülebilir türden olan başlıca problemler, bazı renkli işaretlerle kağıt üzerine aktarılmıştır. Grafik belgelendirme çalışması, fotoğraflarla belgelendirme çalışmasıyla birlikte, sadece süslemelerin içinde bulunduğu durum ve uygulama teknikleri hakkında değil, aynı zamanda restorasyon çalışmalarının da kayıt altına alınması ve gelecekte yapılacak çalışmaları aydınlatması açısından kaçınılmaz olarak değerlendirilmiştir.

Resim tekniği çalışması için, kullanılan malzemelerin tanınması ve bu malzemelerin çevreyle olan etkileşimlerinin gözlenmesi için büyük bir yardım niteliğinde olan bilimsel analizler yapılmıştır.

Süslemeler üzerinde yapılan ilk çalışmalar arasında, resimlerin temizlenmesi yer almıştır. Süslemeleri kaplayan siyah tabakanın, yüzyıllar içinde, mekânın insan ve hayvanlara barınak olarak kullanılmış olması sonucu oluşan kalın bir is tabakası olduğu anlaşılmıştır. Te-

35-37. Settembre 2008, il rilievo *in situ* del degrado delle pitture. Le tavole digitalizzate in autocad con la rappresentazione dello stato di conservazione 28-30. 2008 Eylül ayı, çalışma mekânında, resimlerin içinde bulunduğu durumun belgelendirilmesi çalışması. Konservasyon durumunu gösteren, autocad programıyla hazırlanmış dijital tablolar

temente costituito dal nerofumo accumulatosi nel tempo sulle superfici, perché nel corso dei secoli la chiesa è stata usata anche come ricovero per persone ed animali. Per arrivare a definire il metodo e il livello di pulitura abbiamo eseguito diverse prove su differenti zone. La rimozione del nerofumo ha rivelato pitture sorprendenti aprendo finestre su un mondo colorato. Una problematica particolare è emersa nell'abside sud dove coesistono due fasi pittoriche sovrapposte. In questo caso è stato messo a punto un sistema di pulitura diverso e molto delicato che ha permesso di mantenere la leggibilità delle sagome sottostanti.

In alcuni casi prima di pulire è stato necessario fissare il colore più fragile. L'ottima tecnica con cui sono stati eseguiti i dipinti ha molto ridotto l'operazione di consolidamento del colore e degli intonaci che è alla base dell'intervento conser-

mizleme çalışmalarında kullanacağımız metod ve seviyeyi belirleme üzere, farklı noktalarda çeşitli deneme çalışmaları gerçekleştirdik. İş tabakasının ortadan kaldırılması, renkli bir dünyaya pencerler açarak, şaşırtıcı resim süslemelerini ortaya çıkartmıştır. Çalışmalardaki en büyük zorluk, iki ayrı dönemde, üst üste resmedilen süslemelerin yer aldığı güney apsis bölgesinde karşımıza çıktı. Bu sebeple, bu bölgede, farklı ve çok daha hassas, altta kalan tabaka üzerinde yer alan ve gölge halinde olan süslemelerin de görülmesini sağlayan bir temizleme sistemi kullanıldı.

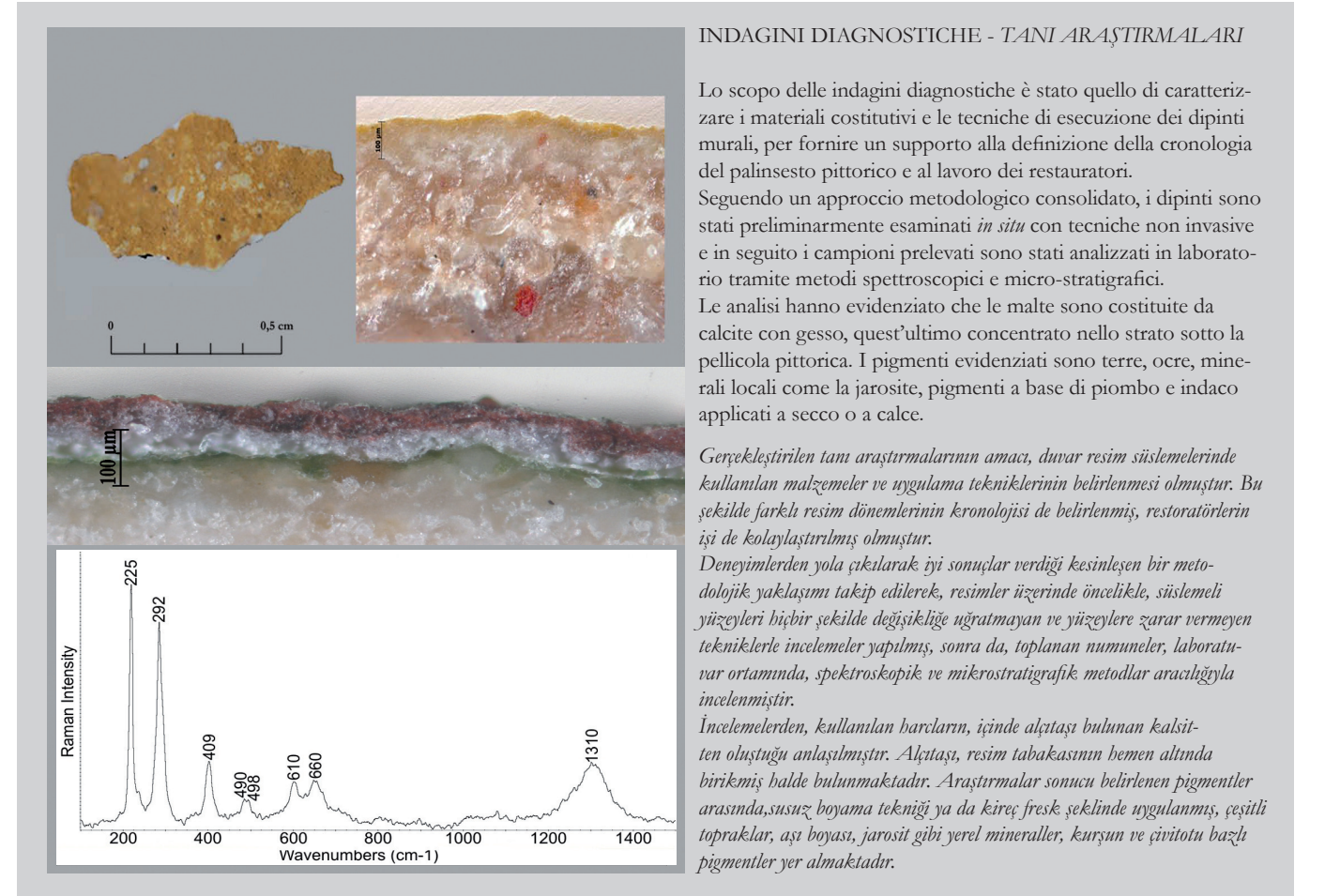
Bazı durumlarda, temizleme çalışmasına başlamadan önce, kopmak üzere olan boyalı yüzeylerin sağlamlaştırma çalışması gerçekleştirilmiştir. Resimlerde mükemmel bir teknik kullanılmış olduğundan, modern restorasyon çalışmalarının konservasyon bölümünün temelini oluşturan, renklerin ve harç tabakasının sağlamlaştırılması çalışmasına minimum oranda ihtiyaç duyulmuştur.

Kırk Şehitler Kilisesi, Kapadokya'daki diğer birçok kiliselerde olduğu gibi, zaman içinde ortaya çıkan zararların derin izlerini taşımaktadır.

vativo secondo i principi del restauro moderno.

La chiesa dei Quaranta Martiri, come la maggior parte delle chiese cappadoci, reca però impressi i segni delle tante aggressioni subite nel tempo. Ci siamo infatti trovati di fronte a dipinti costellati di lacune provocate dal lancio di sassi, dall'accanimento sugli occhi e sui volti con strumenti acuminati e dalle innumerevoli iscrizioni incise che riportano nomi e date, talvolta antichi. Se da una parte questi segni sono deturpanti e disturbano la percezione delle immagini, dall'altra

Nitekim atılan taşlara maruz kalmış bölümlerde kopmalar, figürlerin gözlerinde ve yüzlerinde sivri uçlu aletlerle verilmiş zararlar ve aralarından bazıları çok eski olan tarih ve isim gibi çok sayıda yazı gözlemlenmiştir. Bu işaretler resimli süslemelerin düzgün şekilde görülememesine sebep olmakla birlikte, bulundukları yerin tarihi hakkında çok değerli bir kaynak oluşturmaktadırlar. Bu sebeple, bu izlere müdabele ederek ortadan kaldırmanın mı yoksa derin bir temizlik yapıp, etkilerini minimuma indirerek muhafaza etmenin mi daha uygun olacağı konusunda uzun süre düşündük. Resmin orijinal haliyle restore edilmesi, estetik ve içerik açısından bir seçim yapılması

INTERVENTI DI RESTAURO RESTORASYON İŞLEMLERİ

Documentazione grafica: registrazione di informazioni sullo stato di conservazione, le tecniche esecutive e l'intervento di restauro.

Consolidamento dell'intonaco: infiltrazioni a siringa di resina acrilica in emulsione acquosa (Acril 33 al 20 %) lungo i bordi delle lacune, per migliorare la coesione e l'adesione dell'intonaco.

Riadesione della pellicola pittorica: infiltrazioni a siringa o a pennello di resina acrilica in emulsione acquosa (Acril 33 al 20 % dal 2008 al 2011 e K 52 in rapporto 1:7 dal 2012).

Pulitura della superficie: impacchi di bicarbonato di ammonio in polpa di cellulosa con tempi di contatto variabili, valutando di volta in volta sia lo spessore che la tenacia dello strato da rimuovere ed applicati per aree di modeste dimensioni seguendo i contorni delle figure in modo da ottenere una pulitura omogenea. Il nerofumo solubilizzato è stato quindi rimosso con acqua e spugna.

Nell'abside sud, in corrispondenza delle sovrapposizioni di stesure pittoriche sono stati utilizzati isopropanolo e acqua.

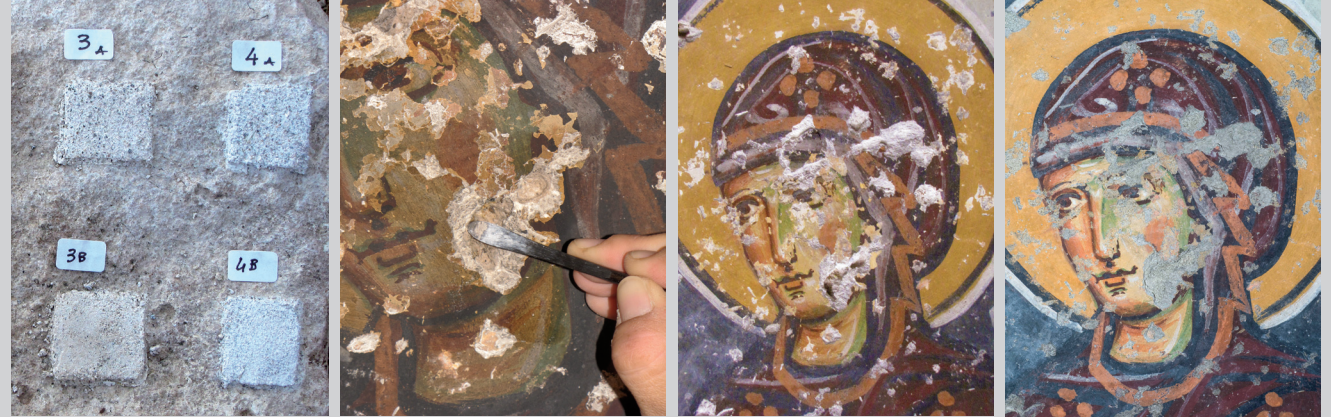
Nella Crocifissione gli sbiancamenti e le macchie brune sono state rimosse con resine a scambio ionico.

Stuccatura delle lacune: le lacune più profonde e di maggior impatto visivo sono state stuccate con una malta composta da grassello di calce, polvere di tufo grigio, sabbia di fiume di colore e granulometria simile alla roccia originale.

Reintegrazione pittorica: eseguita sulle lacune e sulle abrasioni con acquerelli utilizzando un colore ottenuto con l'uso prevalente del nero, di volta in volta modulato con tonalità più chiare o più scure calde o fredde in maniera da accordarsi con la cromia del dipinto circostante, senza imitarne il colore.

sono una testimonianza della storia di questo luogo. Per questo ci siamo a lungo interrogati sull'opportunità di renderli invisibili con il nostro intervento o mantenerli, attenuandone il disturbo. La restituzione dell'immagine è un momento del restauro che offre possibilità di scelta di tipo estetico e concettuale. Si potrebbe immaginare che il restauro debba riportare il dipinto al suo aspetto originario, tuttavia il valore che abbiamo preferito far prevalere è quello dell'autenticità, che significa anche conservare le tracce delle vicende storiche. La pellicola pittorica seppur molto lacunosa, presenta una

gereken bir andır. Restorasyon deyince, resim süslemelerinin orijinal haliyle ortaya çıkarılması ilk akla gelen şey olabilir ancak biz, restorasyon çalışmalarımızda, süslemeler üzerindeki tarihi izleri tamamiyle silmemeyi tercih ettik. Birçok noktada boşlukları olan resimli süsleme tabakasının yüzeyi pürüzsüz ve oldukça aydınlıktı. Uygulama tekniğinin, kullanılan boyaların yüksek kalitesi ve bölgedeki, konservasyona uygun kuru iklim sayesinde, kullanılan canlı renklerin güzelliği, süslemelere verilen zararları ikinci plana düşürmektedir.

Grafik olarak belgelendirme: konservasyon durumu, uygulama teknikleri ve restorasyon çalışmaları hakkında elde edilen bilgilerin kayıt altına alınması.

Sıvanın sağlamlaştırılması: süslemeler üzerindeki boşlukların kenarlarına, sıvanın yüzeye iyice tutunması ve yapışması için, sulu emülsiyon içinde akrilik reçinenin (%20 oranında Acril 33) sırınga ile sızdırılması.

Resim tabakasının yüzeye yapıştırılması: sulu emülsiyon içindeki akrilik reçinenin, sırınga ya da fırça ile sızdırılması (2008-2011 yılları arasında, %20 oranında Acril 33 ve 2012 yılından itibaren, 1:7 değerindeki orantıda K 52).

Yüzeyin temizlenmesi: yüzeye temas zamanı değişken olan, amonyum bikarbonatla ıslatılan selüloz hamuru şeklindeki tampon. Bu şekilde, temizlenecek yüzeyin kalınlığı ve direnci belirlenmiştir. Bu tamponlar, küçük yüzeyler üzerine, homojen bir temizleme elde etmek, figürlerin kenar çizgilerini takip ederek uygulanmıştır. Bu şekilde gözüne hale gelmiş olan is tabakasını, su ve sünger ile ortadan kaldırmak mümkün olmuştur.

Güney abside, resim tabakalarının üst üste geldiği noktaya tekabül eden bölümlerde izopropanol ve su kullanılmıştır.

İsa'nın Çarmıha Gerilişi sahnesindeki soluk renkler ve koyu lekeler, iyon değiştirici reçineyle ortadan kaldırılmıştır.

Boşlukların doldurulması: en derin ve en çok göze çarpan boşluklar, sönmüş kireç, gri tüf tozu, nehir kumundan yapılan, rengi ve granulometrisi açısından orijinal kayayla benzerlik gösteren bir harç ile sıvanmıştır.

Resimlerdeki eksik bölümlerin tamamlanması işlemi: işlem, siyah rengin baskın olduğu, zaman zaman daha açık ya da daha koyu, daha sıcak ya da daha soğuk suluboya tonları elde edilerek, boşluklar ve aşınan yüzeylerin etrafındaki resmin renklerine uygun bu renklerle uygulama yapılmış, orijinal renk hiçbir şekilde taklit edilmemiştir.

superficie intatta ed estremamente luminosa. La grande qualità della tecnica di esecuzione e dei pigmenti impiegati ed il clima secco, favorevole alla conservazione, hanno fatto sì che la potenza del colore vincessesse sull'evidenza del dramma. L'operazione di reintegrazione è consistita nella stuccatura delle parti profonde delle lacune per eliminare le ombre più marcate. In seguito con colori ad acquarello, steso per velature trasparenti, è stato attenuato il disturbo causato dal colore chiaro delle cadute della pellicola pittorica e delle mancanze d'intonaco. Le lacune e le abrasioni del colore sono state

Restorasyon çalışmaları, derin boşlukların olduğu yerlere harcla sıva işlemini kapsamıştır. Resimli tabakanın ve sıvanın kopması sebebiyle açık renk olarak kalan ve gözü rahatsız eden noktalarda, şeffaf tül halinde sulu boya uygulaması yapılmıştır. Renkli tabakaların koptuğu ya da kazındığı yerlerde, gri rengin farklı tonları kullanılmış, bu şekilde gözü rahatsız eden bu boşluklar, minimum düzeye indirilmiş, bu yapılırken de, boşluklardaki şekiller ve renkler taklit edilmemiştir.

trattate con modulazioni tonali di grigio, in maniera da ridurre al massimo l'interferenza della lacuna con il testo pittorico, ma senza completare le forme ed imitare i colori. L'intervento di restauro ha interessato l'interno della chiesa nella sua globalità. La pietra a vista nella parte inferiore delle pareti, dove l'intonaco è perduto, è stata pulita ed il colore della malta delle integrazioni architettoniche di un precedente intervento è stato accordato con quello della roccia, per ottenere un insieme armonioso. Arrivati a malincuore alla fine del lavoro, ci lasciamo alle spalle i Quaranta Martiri e i racconti narrati dalle pareti per rimmergerci nell'abbraccio luminoso delle valli cappadoci.

Restorasyon çalışması, kilisenin iç mekânın tümü üzerinde gerçekleştirilmiştir. Svanın döküldüğü, duvarların alt kısımlarındaki taş kesimler temizlenmiş, daha önceki çalışmalarda gerçekleştirilen mimari müdabelelerde kullanılan harcın rengi, uyumlu bir bütün elde edebilmek amacıyla, orijinal kayaninkine benzer olarak yeniden boyanmıştır. Üzülerek çalışmaların sonuna vardığımızda, Kırk Şehitler'i ve duvarlarda anlatılan hikâyeleri arkamızda bırakarak, Kapadokya vadilerinin aydınlık kucığına atıyoruz kendimizi.

38-39. Al lavoro. La riadesione degli intonaci e la reintegrazione pittorica della volta dei Quaranta Martiri
40-42. La rimozione dell'impacco durante la pulitura e la reintegrazione pittorica della Presentazione al tempio
43-44. La navata nord prima e dopo gli

interventi di restauro
38-39. çalışma sırasında. Svaların yeniden yapıştırılması ve Kırk Şehitler tonoz resimlerinin tamamlanması
40-42. Temizleme sırasında kompresin kaldırılması ve tapınağa Sunuluş resminin tamamlanması
43-44. Kuzey nef - restorasyon çalışmaları öncesi sonrası.

45. Panorama dell'area della chiesa dei Quaranta Martiri a Şahinefendi 46. L'insediamento monastico e la chiesa dei Quaranta Martiri a Şahinefendi 47. I resti del monastero rupestre detto Beş Parmak risalente al X - XI secolo 45. Şahinefendi'deki Kırk Şehitler Kilisesi alanının görünümü 46. Şahinefendi'deki Kırk Şehitler Kilisesi ve keşişlere ait yerleşim merkezî 47. 10. ve 11.yüzyıllarda tarihlendirilen, Beş Parmak adlı kaya manastırından kalıntılar

LA CHIESA DEI QUARANTA MARTIRI. L'INSEDIAMENTO RUPESTRE KIRK ŞEHİTLER KİLİSESİ. KAYALIK YERLEŞİM

La chiesa dei Quaranta Martiri di Şahinefendi è inserita in un contesto vallivo di forte suggestione, che si sviluppa su una direttrice Nord-Sud dall'abitato di Mustafapaşa fino alla sommità dell'altopiano, seguendo l'antico asse viario che conduce a Soğanlı. La moderna strada di fondovalle attraversa l'abitato di Cemil, dove è situato il monastero dell'Arcangelo, il villaggio di Taskınpaşa, con i suoi notevoli monumenti selgiuchidi, come la madrasa e la moschea con le tombe di santi uomini, per giungere poi in vista di Şahinefendi. Nel mezzo la valle è dominata dall'aspra altura del Kale Tepe, dove sopravvivono i resti di strutture difensive, prima bizantine poi selgiuchidi ed infine ottomane.

Şahinefendi'deki Kırk Şehitler Kilisesi, düzlüğün son noktasına kadar, bir yerleşim alanı olan Mustafapaşa'dan, kuzey ve güney yönlerinde, Soğanlı'ya varan eski yol aksına uzanan etkileyici bir vadi manzarası içinde yer almaktadır. Modern vadi yolu, Keşlik Kilisesi'nin yer aldığı, Cemil adlı yerleşim merkezinden, medrese, cami ve babalar türbeleri gibi önemli Selçuklu eserlerinin yer aldığı Taskınpaşa'dan geçip, Şahinefendi'ye varmaktadır. Vadinin ortasında, Bizanslar'dan, Selçuklular'dan ve Osmanlılar'dan kalan savunma yerleri olan kalelerin kalıntılarının yer aldığı zorlu Kale Tepe yer alır. Vadi yolu daha sonra, etrafı boş olan, peyzaj açısından eski Roma yerleşim alanı Sobesos'un en büyük özelliği olan Orta Tepe'nin eteklerini yalayıp ilerler. Sobesos'da kısa süre önce gerçekleştirilen kazılarda, üzerinde daha sonradan Bizans dönemine

La strada lambisce successivamente la base dell'Orta Tepe, un solitario rilievo che caratterizza paesaggisticamente l'area insediativa romana di Sobesos, dove recenti scavi archeologici hanno messo in luce le strutture di un complesso termale con mosaici pavimentali su cui insiste una chiesa bizantina.

In questo contesto, nell'area compresa tra la falesia Sud Est dell'Orta Tepe e la strada di fondovalle, in prossimità di Şahinefendi, sono facilmente individuabili, a mezzacosta, i resti del monastero rupestre detto Beş Parmak risalente al X - XI secolo. Più in basso si nota l'insieme dei conici rocciosi, notevolmente alterati dall'erosione degli agenti atmosferici, in cui sono scavati la chiesa dei Quaranta Martiri e il circostante nucleo rupestre di età bizantina.

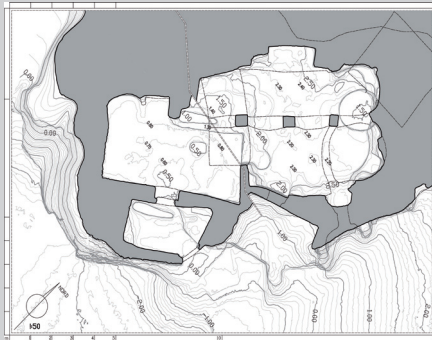
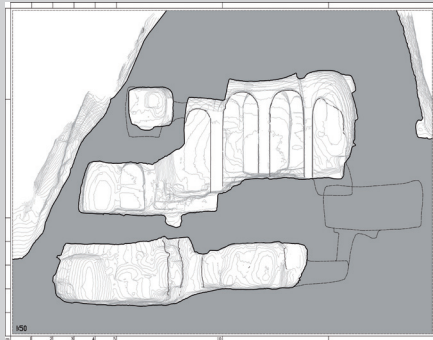
Il progressivo diradamento dei conici rocciosi verso il fondovalle ha imposto la particolare fisionomia dell'insediamento, che si sviluppa, in modo apparentemente disorganico, in più aggregazioni di vani disposti su più livelli e talvolta comunicanti.

ait bir kilise inşa edilen, zemininde mozaikler yer alan bir kaplıca tesininin kalıntıları bulunmuştur. Orta Tepe'nin Güneydoğu falezî ile vadi yolu arasında kalan ve Şahinefendi'ye yakın bu alanda, falezin ortalarında, 10 ve 11.yy arasında tarihlendirilen, kayalık Beş Parmak Manastırı'nın kalıntıları açıkça görülmektedir. Daha aşağılarda ise, atmosferetkilerinin erozyonu sebebiyle büyük şekil değişikliğine uğramış, içerilerine Kırk Şehitler Kilisesi'nin ve kilise çevresindeki Bizans dönemine ait bir yerleşim grubunun yer aldığı kayalık koni bacalar görülmektedir.

IL RILIEVO DELLA CHIESA - KİLİSENİN ÜÇ BOYUTLU RÖLYEFİ

Grazie alla recente evoluzione della tecnologia laser è stato possibile eseguire un rilevamento numerico rigoroso, tale da registrare la morfologia della chiesa nella sua attuale consistenza formale interna ed esterna. Dalla nuvola di punti, che descrive il 'derma' architettonico per punti, si è passati alla definizione della superficie mediante mesh. Questa è la base numerica misurata che si pone alla base delle successive elaborazioni per la rappresentazione dell'architettura mediante piante, sezioni e prospetti. Oltre alla forma si è registrato anche l'aspetto cromatico delle superfici, e quindi la mesh è stata 'mappata' mediante fotografie che hanno permesso così la ricostruzione dell'aspetto cromatico.

Lazer konusundaki son gelişmeler sayesinde, kilisenin bugün içinde bulunduğu iç ve dış morfolojisini kayıt altına almak için titiz bir rölöve çalışması yapmak mümkün olmuştur. Mimari 'dermisi' noktalar halinde tasvir eden nokta bulutundan, yüzeyin mesh terimiyle tanımlanmasına geçilmiştir. Bu da, mimarinin, planar, kesitler ve perspektifler aracılığıyla simgelenmesi için daha sonra yapılacak işlemlerin temelini oluşturmaktadır. Yapının şeklinin yamsına, yüzeylerin kromatik görüntüsü de kayıt altına alınmış, dolayısıyla mesh, fotoğraflar aracılığıyla 'haritalandırılmıştır'.

All'interno di questo agglomerato rurale, molto probabilmente funzionale alla sussistenza del monastero e alla conduzione dei campi di fondovalle, l'area immediatamente circostante la chiesa dei Quaranta Martiri si caratterizza per la presenza di alcuni interessanti impianti produttivi. Sono stati riconosciuti con certezza alcuni locali destinati alla produzione del vino, caratterizzati da vasche impermeabilizzate con malta idraulica per la pigiatura dell'uva, per la raccolta del succo e l'immagazzinamento del prodotto, in alcuni casi muniti di grandi recipienti proprio per lo stoccaggio dei liquidi. In almeno due casi si rileva, sopra gli accessi e in corrispondenza delle vasche, la presenza di croci scolpite e dipinte con iscrizioni in caratteri greci, che sottolineano il valore sacrale conferito alla produzione del vino. Non si può escludere che fossero destinati allo stoccaggio di derrate alimentari anche i vani sottostanti la chiesa, caratterizzati dal diffuso e molto caratteristico sistema di chiusura delle cosidette porte macina, costituite da enormi ruote in pietra che, muovendosi su una guida, consentivano di serrare ermeticamente gli ambienti.

L'insediamento agricolo era fornito sicuramente di una stalla affacciata sul fondovalle con mangiatoie ben rifinite per bovini ed equini. Le abitazioni sono riconoscibili in vani di modeste dimensioni, posti in posizione rialzata rispetto all'odierno piano di campagna, e presentano le tipiche nicchie ad arco e le mensole, di varie dimensioni, utilizzate

Kayalık konik şekillerin, vadinin eteklerine doğru giderek seyrekleşmesi, farklı yükseklikler üzerinde, bazen de iç mekândan aralarında geçiş olan alanlar halinde, düzensiz bir şekilde gelişen yerleşim merkezinin en büyük özelliği haline gelmiştir.

Büyük olasılıkla manastırın ayakta kalabilmesi ve vadinin eteklerindeki tarlaların ekilmesi amacıyla hayata geçirilmiş bu kırsal kompleksin içinde, Kırk Şehitler Kilisesi'nin hemen yanındaki alanda, bazı ilginç üretim tesislerine rastlıyoruz. Bunlar arasında bazılarının içindeki hidrolik barçlarla su geçirmez hale getirilmiş, üzümün ezilmesi, üzüm suyunun toplanması ve ürünün depolanması için yapılan teknelerden, şarap imalatı için kullanıldıkları açıkça görülmektedir. Bazılarının içinde sıvıların depolanması için büyük kaplar da yer almaktadır. Bunlardan en az ikisinde, girişlerin üzerinde ve teknelerin yüksekliğindeki noktalarda, oyulmuş ve renklendirilmiş haçlar ve grekçe karakterleri olan yazılar görülmektedir. Bu haçların varlığı, şarap üretimine verilen kutsal değerini altını çizmektedir. Kilisenin alt tarafından yer alan, sürüldüklerinde alanları yalıtımlı bir şekilde kapatan, taştan, büyük yuvarlak,

48-49. Alcuni coni limitrofi alla chiesa

50. L'interno di un cono con le vasche per la pigiatura dell'uva 48-49. *Kilisenin civarındaki bazı konik yapılar* 50. *Üzümün ezilmesi için kullanılan tekneleriyle bir konik yapının iç mekânı*

per riporre masserizie.

Nella parte bassa del pendio, a ridosso del fondovalle, insistono quattro cappelle funerarie. Si tratta di piccoli edifici absidati che ospitano all'interno tombe a fossa scavate nel banco, originariamente chiuse da lastre litiche, ed altre ad arcosolio poste sulle pareti all'esterno del cono.

L'analisi stratigrafica di queste "architetture in negativo" e l'esame delle tracce delle successive escavazioni lasciate nel tempo dai diversi strumenti utilizzati (picconi, asce, scalpelli) hanno consentito anche di leggere analiticamente la com-

değirmentası şeklindeki çok sayıda kapının yer aldığı alanların, yiyecek depoları olarak kullanılmış oldukları muhtemeldir.

Tarımla ilgilenenlerin yaşadığı yerleşim alanında kesinlikle, vadinin eteğine bakan, atlar ve sığırların yemliklerinin bulunduğu bir ahır da yer alıyordu. Evlerin, bugünkü düzlük seviyeden daha yüksekte konumlandırılmış odaları oldukça küçüktü. Odaların içinde tipik kemerli nişler ve duvara oyulmuş, farklı büyüklüklerde, eşyaların konulması için düşünülmüş raflar göze çarpmaktadır.

Vadinin eteklerine doğru, eğimin alt taraflarında, dört mezar şapeli bulunmaktadır. Apsisleri olan, içlerinde, kayaya oyulmuş, orijinalinde, taştan levhalarla kapatılmış çukur mezarlar ve konik yapının dışında, duvarlara oturtulmuş, niş şeklindeli mezarları olan küçük odalardır.

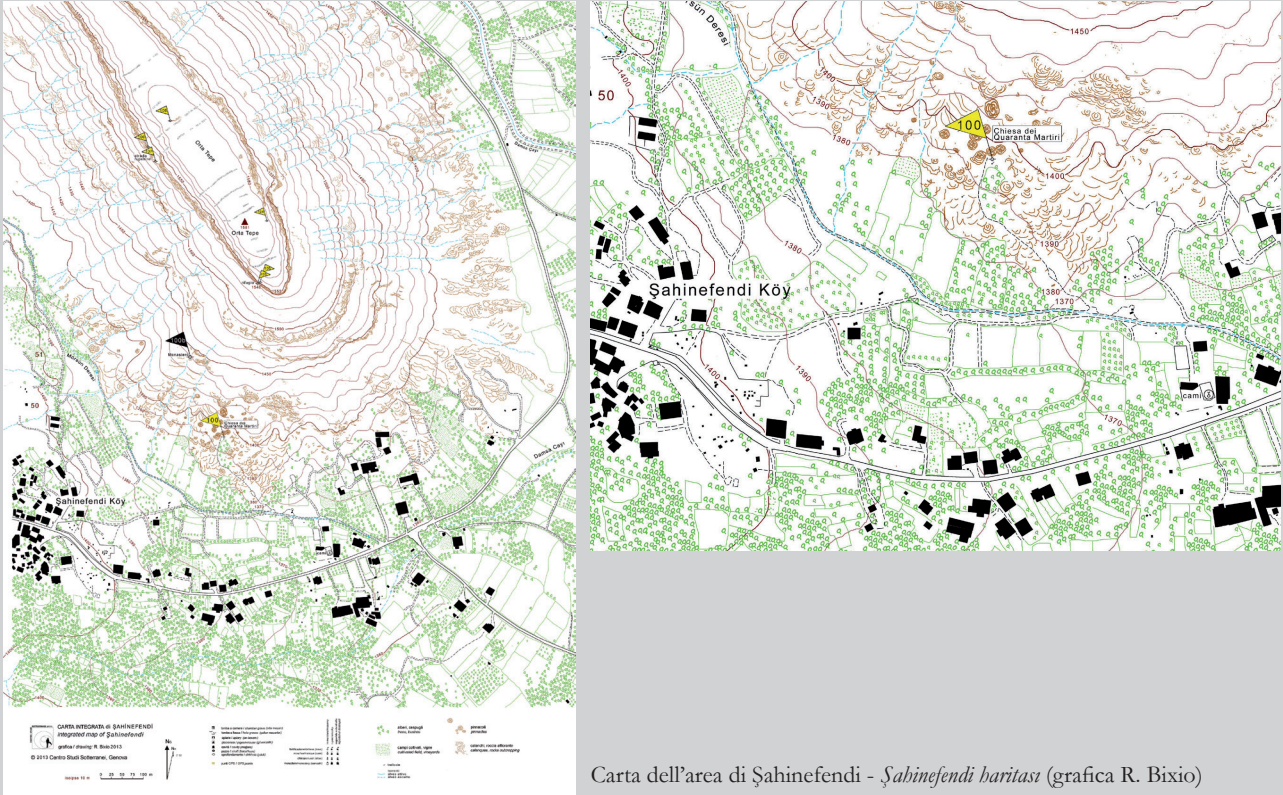
RICERCHE SPELEOLOGICHE - MAĞARASINDA ARAŞTIRMALAR

Il tavolato dell'Orta Tepe, sovrastante la chiesa dei Quaranta Martiri e il monastero di Şahinefendi, conserva evidenze architettoniche e archeologiche. Sull'altopiano si trovano tombe a tumulo, con fosse ricavate nel substrato roccioso, dell'età del Bronzo antico (2300-2000 a.C.). Nella falesia ovest vi sono alcune strutture scavate nella roccia, tra le quali un rifugio sotterraneo su due livelli, collegati da un pozzo, con porte-macina e trappole. Questo sistema di difesa, tipico degli ipogei della Cappadocia, venne forse realizzato a servizio della chiesa e del monastero, o più probabilmente per un insediamento ubicato sul tavolato, per proteggersi durante il periodo delle incursioni arabe (VII - X secolo).

Kırk Şehitler kilisesi ve Şahinefendi manastırı üstündeki Orta Tepe düzlüğü, arkeolojik ve arkeolojik bulgular barındırmaktadır. Platonun üstünde, antik Bronz çağına (İ.ö. 2300-2000) ait ikinci kayalık katmanda oyulmuş çukurlarla, tümülüsler bulunmaktadır. Batı falezinde, aralarında bir kuyu ile birleşen, tuşak ve değirmen taşı kapılarla donatılmış iki katlı bir yer altı sığınacağı bulunan bazı taşta oyulmuş yapılar vardır. Kapadokya'nın yer altı odalarına özgü bu savunma sistemi Manastır ve kilise için ya da büyük ibtimalle Arap akınlarının yapıldığı dönemde (VII-X. yy.) kendilerini korumak amacıyla düzlük üstündeki yerleşim yeri için yapılmış olabilir.

plessa sequenza di trasformazioni, riusi e adattamenti delle strutture in età ottomana. A Sahinefendi, come in tante altri contesti rupestri della Cappadocia, le cavità sono state, infatti, sistematicamente utilizzate fino a tempi molto recenti, in particolar modo come magazzini, ricoveri per gli animali, stalle e piccionaie. Molti degli ambienti rupestri – tra i quali la stessa chiesa dei Quaranta Martiri – risultano notevolmente alterati nella spazialità da profondi scassi, nelle pareti e nei pavimenti, per l'estrazione di pezzame di pietra, destinato alla costruzione dei muri di terrazzamento per la coltivazione di piccoli frutteti.

Bu “negatif mimari” öğeleri üzerinde yapılan katmanlar analizi ve zaman içinde kullanılan başka türlü araçların (kazma, balta, keski) bıraktığı etkilerin incelemesi, Osmanlı döneminde yapılan karmaşık değişim, yeniden kullanım ve adaptasyonlar dizisini analitik olarak değerlendirmeyi de mümkün kılmiştir. Kapadokya’nın diğer birçok kayalık alanlarında da olduğu gibi, Şahinefendi’de de, boşluklar, sistematik olarak kısa zaman öncesine kadar, özellikle depo, hayvan barınağı, ahır ve güvercinlik olarak kullanılmıştır. Aralarında Kırk Şehitler Kilisesi’nin de bulunduğu, kayalık alanların birçoğu, orijinaline gerek, duvarlarda ve zeminlerde, farklı seviyelerde kazılan küçük meyve bahçelerinin duvarlarını örmek için taşların sökülmesi sebebiyle açılan derin çatlaklar yüzünden oldukça büyük değişime uğradıkları görülmektedir.

Carta dell’area di Şahinefendi - *Şahinefendi haritası* (grafica R. Bixio)

LA CHIESA DEI QUARANTA MARTIRI

ieri oggi

LA CHIESA DEI QUARANTA MARTIRI

dün bugünü

LA CHIESA DEI QUARANTA MARTIRI A ŞAHİNEFENDİ

ŞAHİNEFENDİ KIRK ŞEHİTLER KİLİSESİ

PROGETTO DI RICERCA E RESTAURO

REALIZZATI DALLA MISSIONE ITALIANA DELL'UNIVERSITA' DELLA TUSCIA - VITERBO

VITERBO - TUSCIA ÜNİVERSİTESİ ÇALIŞMA GRUBU TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN

ARAŞTIRMA VE RESTORASYON PROJESİ

IN COLLABORAZIONE CON IL MUSEO ARCHEOLOGICO DI NEVŞEHİR

NEVŞEHİR ARKEOLOJİ MÜZESİ İŞBİRLİĞİYLE

2007 - 2013

direttore del progetto di ricerca e del restauro - araştırma ve restorasyon projesi başkanı

MARIA ANDALORO

coordinamento - koordinatör

PAOLA POGLIANI

Alcuni restauratori con il direttore della missione Maria Andalaro, il direttore del Museo Archeologico di Nevşehir Murat Gülyaz, la commissione del Kültür Varlıklarını Koruma Barlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü con il suo presidente prof. Yüksel Dincer. Çalışmaların Başkanı Maria Andalaro, Nevşehir Arkeoloji Müzesi Müdürü Murat Gülyaz, Koruma Kurulu Komisyon Yüksel Dincer üyeleri ve Başkanı ile birlikte restoratörler

storici dell'arte/archeologi - sanat tarihçiler / arkeologlar

MICHELE BENUCCI, GIULIA BORDI, CHIARA BORDINO,
DANIELA SGHERRI, GIULIANA SOLIMINE, MANUELA
VISCONTINI / GIUSEPPE ROMAGNOLI

chimici - kimyagerler

GIORGIA AGRESTI, SILVIA AMATO, CLAUDIA PELOSI,
ULDERICO SANTAMARIA

restauratori - restoratörler

FAZIL AÇIKGÖZ, LIVIA ALBERTI, ANNA ARCUDI, SILVIA
BORGHINI, ELIF BOZDEMİR, CRISTINA CALDI,
GÜLSEREN DİKİLİTAŞ, ESRA ESEN, SARA SCIOSCIA,
MARIA CRISTINA TOMASSETTI, VALERIA VALENTINI,
UĞUR YALÇINKAYA

aiuto restauratori - restoratör yardımcıları

ANNA LEVI, CHIARA PASIAN, DANIELE ROSSI, MUSTAFA
TOPTPE AYÇA BAŞTÜRKMEN

geografi / geologi - coğrafyacılar / jeologlar

GIULIANO BELLEZZA/GINO MIROCLE CRISCI, MAURO LA
RUSSA, STEFANO MARABINI, NATALIA ROVELLA,
SILVESTRO RUFFOLO

Università della Calabria - Cosenza

architetti / mimarlar

MARCO CARPICECI, GIOVANNA CRESCIANI, ANTONELLO
GAMBA, CARLO INGLESE

Università Sapienza di Roma

speleologi / mağara bilimciler

ROBERTO BIXIO, ANDREA BIXIO, ANDREA DE PASCALE,
ALESSANDRO MAIFREDI, SIMONA MORDEGLIA
Centro Studi Sotterranei di Genova

fotografi - fotoğrafçılar

GAETANO ALFANO, RODOLFO FIORENZA, DOMENICO
VENTURA

Il progetto di ricerca e il restauro hanno goduto:

del continuo sostegno e dell'incondizionata disponibilità dei

direttori del Museo Archeologico di Nevşehir

ALIS YENIPINAR (2007 - 2008) e MURAT GÜLYAZ (2008 - 2013)

dell'amicizia e del dialogo fra i restauratori italiani e i

restauratori turchi

FAZIL AÇIKGÖZ e GÜLSEREN DİKİLİTAŞ

Araştırma ve restorasyon projesi:

*Nevşehir Arkeoloji Müzesi müdürleri ALIS YENIPINAR (2007 -
2008) ve MURAT GÜLYAZ'ın (2008 - 2013) sürekli desteğinden
İtalyan restoratörler ve Türk restoratörler FAZIL AÇIKGÖZ ve
GÜLSEREN DİKİLİTAŞ'ın dostluklarından*

del consenso

della DIREZIONE GENERALE DEI MUSEI DEL
MINISTERO DELLA CULTURA E DEL TURISMO DELLA
REPUBBLICA DI TURCHIA e del
DIPARTIMENTO PER LA CONSERVAZIONE DEI BENI
CULTURALI DI NEVŞEHİR

TÜRKİYE CUMHURİYETİ - KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI

KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN VE NEVŞEHİR KÜLTÜR VARLIKLARINI
KORUMA BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN
desteklerinden faydalanma fırsatını elde etmiştir

finanziamenti - finansörler

UNIVERSITA' DEGLI STUDI DELLA TUSCIA

MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI

REGIONE LAZIO

sponsorizzazioni - sponsorlar

ASSICURAZIONI GENERALI, MUSEUM HOTEL (UÇHISAR),
ARGEUS TOUR (ÜRGÜP)

contributo - katkı

SURBAN HOTEL (ÜRGÜP)

